

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА; ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНИХ І ПРАВОВИХ УЧЕНЬ

Кубко А.Є.,

кандидат юридичних наук,
докторант відділу теорії держави і права
Інституту держави і права імені В.М. Корецького
Національної академії наук України

УДК 340.12

DOI <https://doi.org/10.32845/2663-5666.2020.3.1>

ДЕРЖАВНІ ІНТЕРЕСИ Й ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВИ (ДЕЯКІ ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ)

Вступ. Проблематика відповідальності держави сьогодні посідає важливе місце в науковому дослідженні державного механізму, правової системи й системи права. Вона безпосередньо пов'язана з науковим аналізом доктринальних засад правової держави, верховенства права, гарантіями прав людини та громадянина, тобто з ключовими правовими цінностями в умовах сьогодення. Для реалізації принципів верховенства права, правової держави необхідна наявність дієвого інституту відповідальності держави. Цей інститут потребує як достатньої законодавчої регламентації, утілення на рівні правозастосовної практики, так і теоретичних підходів до вирішення проблемних питань.

У контексті проблематики відповідальності держави варто виділити аспект державних інтересів. Мова йде про науковий аналіз відповідальності держави у зв'язку з її діяльністю щодо забезпечення цих інтересів.

Проблеми, пов'язані з відповідальністю держави, досліджувалися в роботах українських і зарубіжних учених, серед яких – Ю.С. Шемшученко, В.Ф. Сіренко, Н.М. Оніщенко, П.М. Рабінович, В.В. Цветков, Н.М. Пархоменко, І.В. Венедіктова, а також у роботах зарубіжних науковців, зокрема Б. Кінгсбері (B. Kingsbury), Ч. Антьє (C. Antieau), С. Шілл (S. Schill), М. Райсман (M. Reisman), А. Райніш (A. Reinisch) та інші. У вітчизняній правовій теорії отримав обґрунтування підхід, що тлумачить інститут відповідальності держави як важливий чинник становлення сучасної правової держави [1], як одну з головних гарантій прав і свобод людини [2]. Юридичну відповідальність держави розглядають як елемент у сучасному праві, з яким пов'язане забезпечення гуманізації правової системи України, тобто засад людиноцентризму в праві [3]. У зарубіжній науковій літературі в контексті проблематики відповідальності держав детально досліджуються питання пропорційності державно-владних механізмів обмежень приватних інтересів, прав і свобод, що застосовуються державами, а також природа інтересів, на захист яких спрямовані такі механізми. Водночас доктринальні підходи щодо наукового аналізу деяких питань відповідальності держави,

а також нормативне закріплення такої відповідальності в контексті проблематики державних інтересів потребують подальшого розвитку, іноді певного вдосконалення.

Метою статті є запропонувати теоретичні положення щодо розуміння природи відповідальності держави й визначення підстав такої відповідальності в рамках діяльності держави щодо реалізації та захисту державних інтересів.

Виклад основного матеріалу. Актуальність проблематики відповідальності держави у зв'язку із забезпеченням державних інтересів (тобто як частини більш загальної проблематики відповідальності держави загалом) зумовлена характером становлення інституту відповідальності держави в правовій системі України. З іншого боку, на специфіку проблеми відповідальності держави безпосередньо у зв'язку з питанням реалізації, захисту державних інтересів впливає також природа цих інтересів, їх місце в сучасній правовій системі України.

Коли йде мова про інститут відповідальності держави, як він сформувався в правовій системі України, варто позначити ключові аспекти його розвитку в ретроспективному стосунку. Ще з початку 90-х років ХХ століття трансформаційні процеси, що почалися в правовій системі України й пов'язані з розбудовою демократичної, правової держави, запровадженням засад верховенства права й утвердження невід'ємних прав людини, актуалізували наукове розуміння, нормативну регламентацію та практичне застосування інституту відповідальності держави. Існування й розвиток цього правового інституту став об'єктивною необхідністю з погляду забезпечення дотримання принципів правової держави. Так, наприклад, дотримання прав і свобод громадян позбавляється практичної змісту і стає значною мірою декларативним гаслом, якщо механізми притягнення держави до відповідальності за порушення прав і свобод відсутні або є недостатньо ефективними.

Визначальний вплив на розвиток інституту відповідальності держави мала ратифікація Україною Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Європейська Кон-

венція) у 1997 році, а також Договору до Енергетичної Хартії (далі – ДЕХ) у 1998 році. Ці угоди передбачають підстави міжнародно-правової відповідальності держави й запроваджують механізми такої відповідальності, хоча сфера їх застосування різна. Європейська Конвенція встановлює зобов'язання держав щодо дотримання гарантованих нею прав і свобод людини, відповідальність держави в разі порушення нею положень Конвенції реалізується шляхом звернення особи до Європейського суду з прав людини зі скаргою проти держави. Згідно з ДЕХ, відповідальність держави настає в разі порушення нею стандартів захисту прав інвесторів в енергетичній сфері. Механізм реалізації такої відповідальності передбачає звернення інвестора з позовом проти держави до міжнародних арбітражних судів з розгляду інвестиційних спорів, які (арбітражні суди) визначені ДЕХ. У 90-х роках минулого століття Україною ратифіковано низку міждержавних двосторонніх угод у сфері захисту іноземних інвестицій. Ці угоди, відомі у світовій практиці як *Bilateral Investment Treaties* (далі – ВІТ), передбачають зобов'язання держав дотримуватися стандартів поведінки з іноземними інвестиціями й запроваджують юридичні механізми притягнення держави до міжнародно-правової відповідальності з підстав порушення нею цих стандартів. Такі механізми включають звернення іноземних інвесторів до міжнародних юрисдикційних установ з позовами проти держави з підстав недотримання державою своїх міжнародно-правових зобов'язань щодо захисту іноземних інвестицій.

Положення як Європейської Конвенції, так і ДЕХ і двосторонніх угод у сфері захисту інвестицій отримали деталізацію в практиці, відповідно, Європейського суду й міжнародних арбітражних установ. Підходи цих міжнародних юрисдикційних органів до тлумачення стандартів захисту прав особи і тим самим до питань відповідальності держави застосовувалися й стосовно України після ратифікації Україною цих угод. Ці підходи також справили вплив на розвиток інституту відповідальності держави в теоретичному й законодавчому аспектах. Деякі нормативні положення були запроваджені в законодавстві України на основі висновків Європейського суду, викладених у його рішеннях щодо України. Наприклад, Закон України «Про гарантії держави щодо виконання судових рішень» від 05.06.2012 прийнято саме з метою приведення законодавства України у відповідність до Європейської Конвенції та усунення ситуації систематичного невиконання державою рішень судів, на існування якої вказав Європейський Суд у рішенні «Юрій Миколайович Іванов проти України» [4].

З початку 2000-х років інститут відповідальності держави знаходить дедалі більш системне відображення в галузевому законодавстві. Цивільний кодекс України, що набув чинності 1 січня 2004 року, прямо встановив, що держава діє в цивільних відносинах на рівних правах з іншими учасниками цих відносин. Це положення означало й застосування цивільно-правової відповідальності до держави на

однакових засадах з іншими суб'єктами. Що стосується відповідальності держави у сфері публічного права, вагоме значення в контексті становлення, розвитку інституту відповідальності держави набули положення Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАС) від 6 липня 2005 року. КАС не лише запроваджував нові процесуальні механізми притягнення держави до відповідальності в публічно-правовій сфері, а й фактично встановив у статті 2 перелік вимог до рішень і дій органів державної влади, недотримання яких (вимог) стало підставою відповідальності держави. На рівні національного законодавства прямо передбачено необхідність дотримання таких принципів, як добросовісність і пропорційність, під час здійснення державою владних повноважень. Ці принципи широко застосовуються в практиці міжнародних судових установ, наприклад, Європейського суду. Їх порушення органами державної влади, посадовими особами неодноразово призводило до покладення на Україну міжнародно-правової відповідальності.

Відповідальність держави має два аспекти: національно-правовий і міжнародний. Національно-правовий аспект пов'язаний із застосуванням заходів відповідальності до держави за порушення вимог національного законодавства; при цьому такі заходи реалізуються через діяльність внутрішньодержавних інституцій (наприклад, адміністративні суди) з розгляду справ про відповідальність держави, її органів, посадових осіб унаслідок недотримання ними вимог законодавства України. Міжнародно-правовий аспект включає відповідальність держави внаслідок порушення нею міжнародних зобов'язань, установлених міждержавними угодами. Це насамперед угоди, які передбачають гарантії захисту прав особи в певних сферах відносин (Європейська Конвенція, ДЕХ, ВІТ). Щоправда, розподіл між національно-правовим і міжнародно-правовим аспектами є досить умовний. Ці складники нерідко тісно поєднуються, взаємодіють один із одним. Наприклад, примусове виконання рішення Європейського суду або міжнародного інвестиційного арбітражу, якими вирішено питання про міжнародно-правову відповідальність держави й покладення на неї майнових обов'язків щодо відшкодування шкоди на користь потерпілої особи, здійснюється в Україні із залученням національних органів державної влади (органів державної виконавчої служби, судів). Водночас підставою для міжнародної відповідальності держави за порушення гарантій прав особи, установлених на рівні міжнародного права, може бути в певних ситуаціях недотримання державними органами норм національного законодавства. Це може мати місце, зокрема, у випадках, коли застосування національного законодавства органами державної влади мало явно свавільний або очевидно помилковий характер, що призвело й до порушення міжнародно-правових стандартів захисту прав особи [5].

Іншим фактором, який визначає специфіку теоретичного розуміння відповідальності держави у зв'язку із забезпеченням державних інтересів

є природа інтересів держави, місце цих інтересів у правовій системі України. Забезпечення інтересів держави є необхідністю з погляду розвитку суспільства, захисту прав і свобод людини, безпеки, незалежності, територіальної цілісності держави. У правовій системі України традиційно застосовувалися юридичні механізми, спрямовані на захист державних інтересів. Це, зокрема, механізм звернення органів прокуратури до суду з позовом з метою захисту інтересів держави в рамках цивільного, господарського, адміністративного провадження; механізм визнання цивільно-правових і господарсько-правових договорів та інших правочинів недійсними з підстав порушення інтересів держави; механізм відмови у визнанні та виконанні в Україні рішень судів іноземних держав у разі загрози державним інтересам. Низка імперативних норм законодавства, які обмежують приватноправові засади автономної волі, свободи здійснення цивільних прав, свободи договору суб'єктів приватного права у сфері цивільних відносин, мають на меті захист інтересів держави.

Нерідко й дотримання принципів правової, демократичної держави, захист прав людини не можуть бути досягнуті без забезпечення державних інтересів. Показовим прикладом є ситуація, коли нездатність держави захистити державні інтереси, що полягали в забезпеченні недоторканності державних кордонів, територіальної цілісності, правопорядку в окремих регіонах, призвела до порушення фундаментальних прав і свобод великих груп осіб, руйнування засад демократичного ладу на частині територій України. Це пізніше визнано законодавцем шляхом перерахування в преамбулі Закону від 18.01.2018 [6]. наслідків окупації державою-агресором територій Донецької, Луганської областей та АР Крим, серед них – поширення практики протиправного затримання, організація насильницьких зникнень, нелюдського поводження та покарання громадян, незаконне стягнення коштів із підприємств тощо. Забезпечення державних інтересів являє собою об'єктивну необхідність. Реалізація й захист інтересів держави є однією із цілей, на які спрямована діяльність органів і гілок державної влади, державного механізму, система права.

Для наукового розуміння проблематики відповідальності держави у зв'язку із забезпеченням державних інтересів важливим є таке положення. З одного боку, дії держави щодо забезпечення державних інтересів мають оцінюватися під кутом зору інституту відповідальності держави. Цей інститут сьогодні сформувався під впливом також норм міжнародного права та практики їх застосування. Це означає, що дії, рішення державних органів, спрямовані на реалізацію або захист державних інтересів, потенційно можуть призводити до притягнення держави до відповідальності на національно-правовому або міжнародно-правовому рівнях. Акти державної влади повинні оцінюватися з погляду дотримання міжнародно-правових принципів, стандартів захисту прав особи й верховенства права. З іншого боку,

держави не може ігнорувати мету забезпечення державних інтересів і повинна вживати правових заходів для їх реалізації й захисту.

Тому важливо охарактеризувати, як саме підходить інститут відповідальності держави (який ґрунтується на певному поєднанні міжнародно-правових підходів і норм національного права) до оцінювання правомірності її дій. У цьому стосунку варто виділити такі положення.

Насамперед визнається право держави здійснювати реалізацію й захист державних інтересів, тобто діяти в державних інтересах. Це, умовно кажучи, право держави забезпечувати свої інтереси зберігається навіть у разі, коли держава своїми діями, рішеннями, спрямованими на мету забезпечення державних інтересів, допускає певні обмеження приватних прав і законних інтересів інших соціальних суб'єктів. Такого підходу дотримується в тому числі Європейський суд, завданням якого є в певному сенсі обмеження (стримування) дій держави рамками, установленим міжнародним правом у сфері захисту прав і свобод людини. У рішеннях Європейського суду неодноразово вказувалося, що за певних обставин державна влада повинна для захисту державних інтересів втручатися у права людини в тому числі шляхом позбавлення особи певних благ; зокрема це необхідно для недопущення порушення принципу справедливості, тобто принципу, який є одним із фундаментальних з погляду дотримання верховенства права [7]. У зарубіжній юридичній літературі з дослідження проблем міжнародної відповідальності держав право державної влади здійснювати регулювання відносин у державних інтересах розглядається як одна з головних засад, на яких ґрунтується теоретичне розуміння відповідальності держави. У наукових роботах констатується, що роль цього принципу сьогодні зростає, а концепція «права держави здійснювати регулювання» є доктринальним підґрунтям для певного відступу держави від її міжнародно-правових зобов'язань, закріплених у міждержавних угодах у сфері захисту інвестицій [8]. Визнання на доктринальному рівні, а також на рівні практики міжнародних юрисдикційних установ того, що держава має забезпечувати державні інтереси й здійснювати із цією метою правове регулювання суспільних відносин, ґрунтується на загальноправових теоретичних положеннях. Це положення про природу повноважень держави, про вираження державою волі суспільства й про діяльність держави від його імені. У наукових працях світової науки обґрунтована теза, що право держави регулювати відносини є проявом суверенного права держав визначати свої політичні, соціальні й економічні пріоритети шляхом прийняття законодавства та запровадження відповідної адміністративної практики [9]. Оскільки державні пріоритети завжди пов'язані з державними інтересами, можемо говорити про те, що право держави регулювати відносини в сенсі окреслених наукових підходів передбачає право держави застосовувати правові засоби реалізації та захисту державних інтересів.

Наступний аспект доктринального розуміння інституту відповідальності держав у контексті забезпечення державою державних інтересів пов'язаний із природою інтересів держави. Згідно з науковими підходами до проблем інтересів та інтересів як правової категорії зокрема, вироблених і вітчизняною наукою, однією з ознак інтересу є його усвідомлення, визнання з боку суб'єкта інтересу. Наприклад, охоронюваний законом інтерес тлумачиться як усвідомлене суб'єктом права домагання отримати певне благо [10]. Тому інтереси держави ми розглядаємо як інтереси, що усвідомлені державою, визнані нею та отримують реалізацію й захист за допомогою державно-правових засобів. Такий підхід не заперечується й із погляду міжнародного права у сфері відповідальності держав. Європейський суд у практиці під час оцінювання правомірності дій держав широко використовує концепцію "margin of appreciation". Сутність її полягає в тому, що національні органи влади, застосовуючи обмеження приватних прав у загальних інтересах, користуються певною свободою розсуду під час вирішення питання, що становить загальний інтерес, коло таких інтересів, а також те, як саме ці інтереси повинні бути реалізовані. Мова йде про те, що загальні інтереси визнаються, усвідомлюються, ідентифікуються державою в особі її органів влади.

З погляду інституту відповідальності держави державна влада вправі вживати заходів для забезпечення визнаних нею державних інтересів. Проте підходи, що сформувалися і є усталеними в контексті інституту відповідальності держави, вимагають, щоб ці інтереси (визнані державою) мали не лише власне державний, а й загальний (публічний) характер, мали загальносуспільну цінність. Інакше кажучи, публічний характер інтересів, які держава влада забезпечує шляхом обмеження приватних прав, втручання в приватні права й інтереси, є певним виправданням для держави застосовувати такі обмеження. З іншого боку, відсутність публічного характеру інтересів, покладених в основу обмежувальних заходів держави, варто розглядати як фактор, що, узагальнено кажучи, позбавляє дії держави правомірного підґрунтя і здатен нівелювати соціальну цінність таких дій. Це може мати місце у випадках, коли державна влада спрямовує обмежувальні механізми, що призводять до виникнення конфлікту інтересів держави з іншими соціальними інтересами (приватними, колективними, корпоративними, інтересами місцевих громад тощо), з метою забезпечення інтересів, які проголошені державою як державні, але при цьому не мають публічного характеру. Такими інтересами можуть бути, наприклад, вузькодержавні, відомчі, партійні інтереси, інтереси окремих корпоративних суб'єктів.

Недостатнє врахування державними органами вимоги про публічність державних інтересів нерідко є однією з обставин, що призводять до притягнення держав до міжнародно-правової відповідальності й визнання їхніх рішень, актів, дій такими, що не відповідають міжнародним стандартам захисту

прав людини. Такі ситуації мали місце й стосовно України. Показовим є приклад справи *Maksymenko and Gerasymenko v. Ukraine*, яка розглядалася Європейським судом і стосувалася відповідальності держави Україна за порушення нею майнових прав приватних осіб-заявників. Заходи держави, які призвели до таких порушень, зумовлені необхідністю захисту економічних інтересів держави. Європейський суд указав у цьому стосунку, що з боку державних органів не було надано будь-якого обґрунтування, як саме економічні інтереси держави слугували публічним інтересам [11] або з яких підстав такі інтереси варто розглядати як публічні. У цьому рішенні Європейським судом, по суті, висловлено підхід, що застосування державною владою заходів щодо обмеження прав та інтересів особи (захист яких гарантовано на міжнародному рівні) може бути виправданим за умови, що такі заходи спрямовані на забезпечення державних інтересів, які не є вузько державними, а мають публічну (загальносоціальну) природу.

Аналогічним чином підходить до цього питання світова наука. На теоретичному рівні публічний характер державного інтересу, для забезпечення якого державна влада застосовує обмеження приватних прав та інтересів, розглядається як підстава, яка робить такі обмеження виправданими, незважаючи на те що під час їх застосування з боку держави зазнають обмежень права й інтереси, гарантовані міжнародним правом. Ці підходи виражено в так званій доктрині "state's right to regulate" (що приблизно означає право держави здійснювати регулювання відносно усередині країни й захищати свій правопорядок), поширеній у міжнародному праві у сфері захисту інвестицій. Іноді ця доктрина прямо тлумачиться як така, що передбачає право держави реалізовувати свої регульовальні повноваження (шляхом прийняття, уведення в дію, зміни або скасування актів національного законодавства), відступаючи при цьому від прийнятих нею на себе міжнародних зобов'язань в інвестиційній сфері [12]. В основу повноважень держави в цьому контексті покладені саме публічні (загальні) інтереси. Лише в тому разі, коли держава застосовує обмежувальні владні механізми що до прав та інтересів приватних осіб у публічних (загальних) інтересах, застосування державою таких механізмів є допустимим. Це положення ґрунтується на теоретичному розумінні ролі державної влади як «охоронця» загального публічного інтересу [13]. Саме спрямованість державно-владних заходів на реалізацію й захист публічних інтересів (а не вузько державних, відомчих, корпоративних, псевдодержавних інтересів) надає, так би мовити, легітимності цим заходам із погляду міжнародного права, тобто робить такі заходи правомірними (допустимими).

Тому в контексті теоретичного питання про відповідальність держави у зв'язку з проблематикою інтересів держави вагоме значення має розуміння категорії державних інтересів. З погляду доктринальних розробок і практики правозастосування інституту відповідальності держави, включаючи його націо-

нально-правовий і міжнародно-правовий аспекти, є визнаним, що дії державної влади, які спрямовані на забезпечення державних інтересів і супроводжуються обмеженнями приватних прав та інтересів, є потенційними передумовами відповідальної держави. Це означає, що внаслідок учинення таких дій державу може бути притягнуто до відповідальності в разі недодержання нею правових стандартів, принципів, гарантій захисту приватних прав. З огляду на це, необхідно теоретичне розуміння державних інтересів як інтересів, що не тільки визнаються державою та нею виражені (що в міжнародному праві виявляється в доктрині “margin of appreciation” або доктрині “state’s right to regulate”, які ґрунтуються на визнанні того, що оцінювання державних інтересів і визначення державних пріоритетів здійснюється державними органами), а й при цьому є публічними за своєю природою. Публічність цих інтересів означає їх загальносуспільний характер. Саме такий теоретичний підхід до категорії державних інтересів має методологічне значення для наукового аналізу проблематики відповідальності держави в рамках її діяльності щодо забезпечення цих інтересів, у тому числі підстав відповідальності держави.

Висновки. Діяльність державної влади на законодавчому, адміністративному, судовому рівнях, спрямована на реалізацію та захист державних інтересів, є об’єктивною необхідністю. Водночас за своєю природою така діяльність, будучи поєднаною із застосуванням владних механізмів обмеження прав і приватних інтересів недержавних учасників суспільних відносин, створює передумови для відповідальності самої держави. Ця відповідальність реалізується в рамках правового інституту відповідальності держави, який являє собою певне поєднання національних і міжнародних принципів, стандартів, доктринальних засад. Із теоретичних положень і практики застосування (у тому числі міжнародної) цього інституту випливає, що однією з підстав відповідальності держави є відсутність публічного (загальносуспільного) характеру державних інтересів, на забезпечення яких спрямовані державно-владні обмежувальні заходи. Ключове значення в контексті наукового дослідження підстав відповідальності держави у зв’язку з її діяльністю із забезпечення державних інтересів має підхід до розуміння категорії державних інтересів. Виникнення підстав відповідальності держави пов’язано з теоретичним тлумаченням таких інтересів. Підхід до розуміння державних інтересів як до інтересів, що наділені публічним характером, є визнаними з боку держави, але водночас являють собою загальносуспільні інтереси, здаті певним чином нівелювати підстави відповідальності держави. Зі змісту інституту відповідальності держави, включаючи міжнародно-правовий аспект цього інституту, випливає, що владні заходи, які запроваджуються

державою в державних інтересах та обмежують права й законні інтереси приватних осіб, є виправданими, якщо державні інтереси розуміються державною владою не як вузькодержавні інтереси, а як інтереси публічного (загальносуспільного) характеру. У такому разі держава має правові й соціальні підстави застосовувати ці заходи. Процес їх застосування разом із тим також є складним і потребує окремого наукового дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Середюк В.В. Відповідальність держави як елемент поняття «правова держава». *Часопис Київського університету права. Серія «Теорія та історія держави і права. Філософія права»*. 2015. № 1. С. 44.
2. Оніщенко Н.М., Сунегін С.О. Відповідальність держави перед особою в контексті розвитку громадянського суспільства. *Держава і право. Серія «Юридичні і політичні науки»*. 2014. Вип. 64. С. 8.
3. Васецький В.Ю. Юридична відповідальність держави як чинник гуманізації правової системи у сфері забезпечення прав і свобод людини. *Правова держава*. Вип. 29. С. 101.
4. Пояснювальна записка від 08.09.2011 до Проекту Закону України «Про гарантії держави щодо виконання судових рішень». URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=9127&skl=7 (дата звернення: 03.07.2020).
5. Andriy Rudenko v. Ukraine: ECHR Judgment, 21 December 2010, § 44. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%5C%22001-102445%22%5D%7D> (дата звернення: 02.07.2020).
6. Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях: Закон України від 18 січня 2018 р. № 2268-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2268-19> (дата звернення: 03.07.2020).
7. Case of Čakarević v. Croatia: ECHR, Judgment, 16 April 2018, § 79. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%5C%22001-182445%22%5D%7D> (дата звернення: 02.07.2020).
8. Levashova Y. The Right of States to Regulate in International Investment Law. The Search for Balance between Public Interest and Fair and Equitable Treatment. Kluwer Law International, 2019. P. 15.
9. International Investment Law and the Right to Regulate. A Human Rights Perspective. L.W. Mouyal. New-York : Routledge, 2016. P. 8–9.
10. Венедіктова І.В. Захист охоронюваних законом інтересів у цивільному праві : автореф. дис. ... докт. юрид. наук. Київ, 2013. С. 7.
11. Maksymenko and Gerasymenko v. Ukraine: ECHR Judgment, 16 May 2013. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%5C%22001-119688%22%5D%7D> (дата звернення: 03.07.2020).
12. Aikaterini Titi. The Right to Regulate in International Investment Law. Baden-Baden : Nomos and Hart Publishing, 2014. P. 33.
13. Alain Pellet. Police Powers or the State’s Right to Regulate. Building International Investment Law. The First 50 Years of ICSID. Wolters Kluwer, 2015, P. 447–462. P. 447.

Кубко А.Є. ДЕРЖАВНІ ІНТЕРЕСИ Й ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВИ (ДЕЯКІ ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ)

Відповідальність держави реалізується в межах правового інституту, який регламентується як національно-правовими, так і міжнародно-правовими нормами, у рамках практичної діяльності національних і міжнародних юрисдикційних установ. Проблема теоретичного розуміння державних інтересів є однією з ключових у рамках дослідження відповідальності держави. Це зумовлено тим, що забезпечення державою таких інтересів є об'єктивною необхідністю. Водночас із цією метою державна влада повинна застосовувати обмежувальні заходи щодо прав та інтересів недержавних учасників суспільних відносин. Застосування державою таких заходів нерідко має наслідком притягнення держави до відповідальності на національному та міжнародно-правовому рівнях, зокрема, у разі встановлення міжнародними юрисдикційними установами недотримання державою її зобов'язань за міжнародними угодами у сфері захисту прав особи. Така відповідальність у багатьох випадках зумовлена насамперед неврахуванням з боку державних органів природи державних інтересів як інтересів публічного характеру, намаганням держав застосувати обмеження приватних прав в інтересах, що не є державними публічними інтересами за своєю природою. Тому вагомим значення в контексті відповідальності держави має теоретичне розуміння інтересів держави як публічних інтересів. Це теоретичне положення впливає на науковий аналіз підстав відповідальності держави: саме публічна природа державних інтересів, для забезпечення яких держава застосовує обмежувальні заходи щодо прав, свобод та інтересів особи, у певних випадках виключає відповідальність держави й дає змогу розглядати такі заходи як виправдані.

Ключові слова: держава, державні інтереси, публічні інтереси, відповідальність держави, права особи.

Kubko A.Y. THE STATE INTERESTS AND THE RESPONSIBILITY OF STATE (SOME THEORETICAL ASPECTS)

The scientific analysis of the state's responsibility plays an important role in the research of the problematic of the state mechanism as well as of the legal system and the principle of the rule of law. The responsibility of state is effectuated in the framework of the legal institute of the state's responsibility which is governed by the domestic as well as the international norms and is implemented in the jurisprudence of both national and supra-state jurisdictional authorities, such as the European Court of Human Rights and the international investment tribunals. The analysis of the institute of the state's responsibility, including its regulation and practice at the domestic as well as at the international level suggests that the problem of the theoretical concept of the state interests is the key one in the context of the research of the state's responsibility issues. This is so since the securing of the state interests by the state is an objective need. Nevertheless, the state when implementing and protecting such interests often has to apply the restrictive measures towards the rights, freedoms and legitimate interests of non-state participants of the legal relationships. Application of those measures by the state results on many occasions in the state being held responsible at the domestic and at the international level *inter alia* in the event if the supra-national jurisdictional authorities find the state's failure to comply with its international undertakings in the sphere of protection of human rights and freedoms or in the area of protection of foreign investments. Such responsibility of the state in series of cases originates from incorrect interpretation of the notion of the state interest by the state authorities. It is especially so in cases when the state authorities of legislative, administrative or judicial branch apply the measures restricting or interfering with the private rights, freedom and interests with the purpose of securing the quasi state interests which are not the state public interests by their nature. Against this background, the theoretical interpretation of the state interests as the interests which are public in essence that is the interests which are of social general significance is of methodological importance in the context of the problematic of the responsibility of the state. This theoretical notion of the genuine interests of the state as the public interests influences the scientific analysis of the grounds of the state's responsibility. It is the public nature of the state interests for securing of which the state adopts the restrictive measures towards the private rights, freedoms and private interests that excludes in many cases the responsibility of the state and renders such measures justified.

Key words: state, state interests, public interests, responsibility of state, human rights.